

3. Tagebuchbeilagen

Ankündigung einer Rede Paul Ambergers über einen Traum Friedrichs III. von Sachsen am Tage vor Luthers Thesenanschlag.

Mezger, Johann Conrad

Augsburg, 11.11.1717

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-48517

I. N. J.

JOANNES CONRADUS MEZGERUS,

Collegii Evangelici Ephorus,

Lectori, cum debita honoris Præfatione,

Salutem!

Uid illa scribendi Majestas, quæ tantarum rerum Scientiam nobis comparat, vetustatem propagat, nihil finit interire, & quod omnia conterit, tempus nostris cogit manibus succumbere? quid hoc magnificentius? quid æque mirandum, id esse homini datum, in quod ne mortis quidem avida rapacitas jus ullum habeat? Hisce laudes manuum quam pulcherrime decantans, in laudes simul Scripturæ, quæ manuum fit opera, adfurgit, *Vir omnigenæ doctrinæ ac interiorum literarum scientia nemini sui seculi secundus*, *Lud. Cæl. Riccbierius Rhodiginus, Libr. IV. Antiquar. Lect. cap. 3. p. 116.* Vere omnino sapienterque pronuntiata hæc esse, in dubium eo miuus licebit cuiquam vocare, quo magis in aprico positum est, hominem ad ipsiusmet DEI imaginem creatum, tergemino potissimum iudicio brutis antecellere ab iisque determinari: ratione nimirum, oratione & scriptione, quas inter actiones prima expeditur mente, media lingua & voce articulata, postrema manu, quarum nulla locum invenit, vel in volucris cæli, vel in bestiis terræ, vel in piscibus maris. Unde recte mihi fecisse & illi videntur, qui rationis ac sapientiæ ministras esse manus dictitarunt; quarum præstantiam, quamvis copiose multisque exornare verbis atque prosequi possem, quod ab aliis jam factum sæpius; non possum tamen non meminisse in præsentia calamini imprimis, seu pennæ, cujus rite dispositæ & præparatæ ope, manusque ministerio, cogitata cordis sui homo literis mandat, & ab una orbis plaga ad alteram, scriptionis beneficio, transmittit. Haud ingratum fore existimo, si non meis; sed alius *Clarissimi quondam Viri*, quantum utilitatis ac emolumenti, ex pennæ, quem in scribendo exhibet, usu percipiat universa res humana, exprimam verbis: *Per pennas*, inquit ille, *Imperator imperat Regibus & Principibus, unde non immerito ab illo dicitur: Oportere Imperatoriam Majestatem non solum armis decoratam; sed & legibus armatam esse. Quæ leges, cum scriptæ sint, pennarum beneficio extant & Imperatori serviunt. Per pennas Reges, Principes ac Duces suas ditiones administrant. Fac nullos esse, aut fuisse libros manuscriptos, ergo nec literæ, nec leges, nec historiæ ullæ, nec ars medica, nec aliæ scientiæ, aut artes essent memoriæ mandatæ, ac vita humana à beluina parum differret: nihil magis scirent omnes, quam pueri ignari in loco quodam inclusi, unde nunquam egressi sint. At nunc illi, qui sunt prudentes, docti & experti in bonis literis aut artibus, tales pennarum munere evaserunt. Hi regunt mundum sua doctrina, politica, & scientia, quæ pennis propagatæ sunt; & alii pennarum nullum usum scientes vilissimæ conditionis habentur, & momenti haud magni. Pennæ divitias sæpe alicui conciliant alias pauperi. Pennæ divitibus sunt ornamento & honori; imò pennæ omnem fortunæ conditionem gratiorem reddunt. Pennæ enim literas humaniores omnes complectuntur; quæ antiquitus stilo notabantur, nunc pennis. Literis qui honos à Regibus habitus est, ille debetur quoque pennis. (a) Quibus ultro addi-*

X

(a) Casp. Dornav. Amphitheatr. Sap. p. m. 401.

disse calculum suum atque confirmasse, quæ de summa pennæ scriptoriæ utilitate atque excellentia prædicari solent, *Iustum Lipsium, Virum* ceteroqui eruditione ac iudicio præstantissimum, credendum est; cum enim ille in gravissimam aliquando ægritudinem incidisset, votum facere, ac ipse pennam suam in templo Hallensi ante aram beatissimæ Virginis suspendere, nullus dubitavit, additis præter alia hisce verbis: *Hanc Diva pennam interpretem mentis meæ, -- -- hanc pennam tibi nunc diva merito consecravi Lipsius, nam numine istæc (varia sc. scripta) inchoata sunt tuo, & numine istæc absoluta sunt tuo. Porro ô benignitatis aura perpetim hæc spiret & samæ fugacis invicem, quam penna peperit, tu perenne gaudium vitamque, Diva, Lipsio pares tuo.* (b) Cum *Johannes Mabillonius* ejusque comes *Michaël Germanus Presbyteri & Monachi Benedictini Congregationis S. Mauri*, missi ex Gallia in Italiam, Romæ versarentur, *Johannes Pastricius Præfectus Collegii de propaganda fide* ipsis aliquando narravit: *Leonem Allatium Bibliothecarium Vaticanum, ad Græce scribendum, quod expeditissime fecerit, unico per quadraginta annos calamo usum, eoque tandem amisso, tantum non lacrymasse.* (c) Unde quæso iste mœror eaque animi perturbatio? tanti unde doloris sensus, cujus vi à lacrymis temperare vix sibi potuit Allatius? nusquam profecto, nisi ex admodum exigui quidem organi, pennæ scilicet seu calami amissione & jactura; virtutis autem præstantia, utilitate ac longinqui usus meritis nulli, licet maximi pretii rei, secundi, neque chari auro contra. At dolendum omnino est, pennas, quæ virtutis tantum ac sapientiæ subsidia esse debuissent, libidinis subinde & insanix evasisse quam sæpiissime instrumenta. Quid? quod ipsa Religionis sanctissima instituta, nihil, quæ præter veram ac unicam recte credendi, vivendique rationem comprehendunt atque modum, petulantibus non modo calumniis, sed impiis quoque mendaciis diæteriisque amarulentis conspurcare ac proscindere plurium maledicentissimorum hominum pennæ haud erubuerint, nec adhuc erubescant? quid, quod audeant insuper nescio quæ mala prædicere, egregii illi vates, cœtusque sacri, afflatu minime divino, imminentem mox prænuntiare interitum & ruinam? Instar omnium exemplorum in rem propositam allegare juvat *Scriptum*, neque Anonymum, neque Pseudonymum, Anno editum MDC XIII. *Coloniis Agrippinis*, insignitum fastuosa, quæ sequitur, Inscriptione seu Titulo: *Prognosticum futuri status Ecclesiæ, in quo duabus & quadraginta rationibus apodicticis demonstratur, Lutheranorum, Calvinianorum aliasque Sectas, contra Romano-Catholicam Ecclesiam longe lateque ac dire grassantes, brevi esse perituras; illam vero stabili constantia permansuram.* Item: *Christiana Deliberatio de optimo Religionis statu continendo, seu, quibus remediis, à Catholicorum Provinciis Sectæ omnes arceri, aut, ubi nidificarunt, funditus evelli queant.* Est nimirum hoc scriptum *Eriticum, & novum*, uti *Vir inter nostros, haud ita pridem, venerandus, vñ év αἰγλοῖς*, censuit, belli sacri (sc.) classicum, quo calcat addit Auctor *Ligæ Romanensium, exhortans, ut crudeliter adversus Evangelicos agant Imperator, & omnes Pontificiæ Religionis Principes; acatholicos, quos vocat, ubique, si fieri quidem possit, proscribant, exilio ac morte mulctent, Vulcano tradant, & quovis modo premant, opprimant, exterminant, eradicent.* Summum enim pietatis genus esse, in hac re crudelem se gerere. Hoc caput rei est, de quo agit furiosus *Alastor, Lutherano-Mastix, rectè credentium Cerberus.* Alioqui scribit: Ex edicto constat, *Cæsarem Protestantibus pacem tantum ad usque Concilii tempus, quo dissidium sanari posset, indulxisse. Protestantibus eundem tantum concessisse moratorium, dilationem, tolerantiam usque ad judicium Concilii Tridentini.* Quamobrem, ait, mirari animum subit recordiam *Sectariorum, qui pro Religione tuenda toties Comitiorum Decreta contra Catholicos stultissime detonare ac deblaterare solent! Subjicit: Quod nonnunquam Catholici cum Sectariis transegerunt, eo sine fecerunt, ut interea reliquis negotiis expediti, postea unum hoc bellum*

(b) Aubert Miræus. Lipf. vit. Melch. Adami Vit. Philosoph. p. m. 472.

(c) Ex Joh. Mabillon. & Mich. Germain Mus. Italico, Act. Erud. Lipf. 1687.

I. N. J.

JOANNES CONRADUS MEZGERUS,

Collegii Evangelici Ephorus,

Lectori, cum debita honoris Præfatione,

Salutem!

Uid illa scribendi Majestas, quæ tantarum rerum Scientiam nobis comparat, vetustatem propagat, nihil sinit interire, & quod omnia conterit, tempus nostris cogit manibus succumbere? quid hoc magnificentius? quid æque mirandum, id esse homini datum, in quod ne mortis quidem avida rapacitas jus ullum habeat? Hisce laudes manuum quam pulcherrime decantans, in laudes simul Scripturæ, quæ manuum fit opera, adsurgit, *Vir* omnigenæ doctrinæ ac interiorum literarum scientia nemini sui seculi secundus, *Lud. Cel. Ricchierius Rhodiginus, Libr. IV. Antiquar. Lect. cap. 3. p. 116.* Vere omnino sapienterque pronuntiata hæc esse, in dubium eo miuus licebit cuiquam vocare, quo magis in aprico positum est, hominem ad ipsiusmet DEI imaginem creatum, tergemino potissimum judicio brutis antecellere ab iisque disternari: ratione nimirum, oratione & scriptione; quas inter actiones prima expeditur mente, media lingua & voce articulata, postrema manu, quarum nulla locum invenit, vel in volucris cæli, vel in bestiis terræ, vel in piscibus maris. Unde recte mihi fecisse & illi videntur, qui rationis ac sapientiæ ministras esse manus dictitarunt; quarum præstantiam, quamvis copiose multisque exornare verbis atque prosequi possem, quod ab aliis jam factum sæpius; non possum tamen non meminisse in præsentia calami imprimis, seu pennæ, cujus rite dispositæ & præparatæ ope, manusque ministerio, cogitata cordis sui homo literis mandat, & ab una orbis plaga ad alteram, scriptionis beneficio, transmittit. Haud ingratum fore existimo, si non meis; sed alius *Clarissimi quondam Viri*, quantum utilitatis ac emolumenti, ex pennæ, quem in scribendo exhibet, usu percipiat universa res humana, exprimam verbis: *Per pennas*, inquit ille, *Imperator imperat Regibus & Principibus*, unde non immerito ab illo dicitur: *Oportere Imperatoriam Majestatem non solum armis decoratam; sed & legibus armatam esse. Quæ leges, cum scriptæ sint, pennarum beneficio extant & Imperatori serviunt. Per pennas Reges, Principes ac Duces suas ditiones administrant. Fac nullos esse, aut fuisse libros manuscriptos, ergo nec literæ, nec leges, nec historie ullæ, nec ars medica, nec aliæ scientiæ, aut artes essent memoriæ mandatæ, ac vita humana à beluina parum differret: nihil magis scirent omnes, quam pueri ignari in loco quodam inclusi, unde nunquam egressi sint. At nunc illi, qui sunt prudentes, docti & experti in bonis literis aut artibus, tales pennarum munere evaserunt. Hi regunt mundum sua doctrina, politia, & scientia, quæ pennis propagatæ sunt; & alii pennarum nullum usum scientes vilissimæ conditionis habentur, & momenti haud magni. Pennæ divitias sæpe alicui conciliant alias pauperi. Pennæ divitibus sunt ornamento & honori; imò pennæ omnem fortunæ conditionem gratiorem reddunt. Pennæ enim literas humaniores omnes complectuntur; quæ antiquitus stilo notabantur, nunc pennis. Literis qui bonos à Regibus habitus est, ille debetur quoque pennis. (a) Quibus ultro addisse*

(a) Casp. Dornav. Amphitheatr. Sap. p. m. 401.

disse calculum suum atque confirmasse, quæ de summa pennæ scriptoriæ utilitate atque excellentia prædicari solent, *Iustum Lipsium*, *Virum* ceteroqui eruditione ac iudicio præstantissimum, credendum est; cum enim ille in gravissimam aliquando ægritudinem incidisset, vorum facere, ac ipse pennam suam in templo Hallensi ante aram beatissimæ Virginis suspendere, nullus dubitavit, additis præter alia hisce verbis: *Hanc Diva pennam interpretem mentis meæ, -- -- hanc pennam tibi nunc diva merito consecravi Lipsius, nam numine istæc (varia sc. scripta) inchoata sunt tuo, & numine istæc absoluta sunt tuo.* Porro ô benignitatis aura perpetim hæc spiret & famæ fugacis invicem, quam penna peperit, tu perenne gaudium vitamque, *Divæ, Lipsio pares tuo.* (b) Cum *Johannes Mabillonius* ejusque comes *Michaël Germanus Presbyteri & Monachi Benedictini Congregationis S. Mauri*, missi ex Gallia in Italiam, Romæ versarentur, *Johannes Pastricius Præfectus Collegii de propaganda fide* ipsis aliquando narravit: *Leonem Allatium Bibliothecarium Vaticanum, ad Græce scribendum, quod expeditissime fecerit, unico per quadraginta annos calamo usum, eoque tandem amisso, tantum non lacrymasse.* (c) Unde quæso iste mœror eaque animi perturbatio? tanti unde doloris sensus, cujus vi à lacrymis temperare vix sibi potuit Allatius? nusquam profecto, nisi ex admodum exigui quidem organi, *pennæ* scilicet seu *calami* amissione & jactura; virtutis autem præstantia, utilitate ac longinqui usus meritis nulli, licet maximi pretii rei, secundi, neque chari auro contra. At dolendum omnino est, *pennas*, quæ virtutis tantum ac sapientiæ subsidia esse debuissent, libidinis subinde & insanix evasisse quam sæpissime instrumenta. Quid? quod *ipsa Religionis sanctissima instituta*, nihil, quæ præter veram ac unicam recte credendi, vivendique rationem comprehendunt atque modum, perulantibus non modo calumniis, sed impiis quoque mendaciis diſteriusque amarulentis conspurcare ac proſcindere plurium maledicentissimorum hominum *pennæ* haud erubuerint, nec adhuc erubescant? quid, quod audeant insuper nescio quæ mala prædicere, egregii illi vates, cœtusque sacri, afflatu minime divino, imminentem mox prænuntiare interitum & ruinam? Instar omnium exemplorum in rem propositam allegare juvat *Scriptum*, neque Anonymum, neque Pseudonymum, Anno editum MDC XIII. *Coloniis Agrippinis*, insignitum fastuosa, quæ sequitur, Inscriptione seu Titulo: *Prognosticum futuri status Ecclesiæ, in quo duabus & quadraginta rationibus apodicticis demonstratur, Lutheranorum, Calvinianorum aliasque Sectas, contra Romano-Catholicam Ecclesiam longe lateque ac dire grassantes, brevi esse perituras; illam vero stabili constantia permansuram.* Item: *Christiana Deliberatio de optimo Religionis statu continendo, seu, quibus remediis, à Catholicorum Provinciis Sectæ omnes arceri, aut, ubi nidificarunt, funditus evelli queant.* Est nimirum hoc scriptum *Eriticum*, & novum, uti *Vir inter nostros*, haud ita pridem, venerandus, *ἄνθρωπος ἐν ἀγίοις*, censuit, belli sacri (sc.) classicum, quo calcat addit Auctor *Ligæ Romanensium*, exhortans, ut crudeliter adversus Evangelicos agant Imperator, & omnes Pontificia Religionis Principes; acatholicos, quos vocat, ubique, si fieri quidem possit, proſcribant, exilio ac morte mulctent, *Vulcano tradant*, & quovis modo premant, opprimant, exterminent, eradicent. Summum enim pietatis genus esse, in hac re crudelem se gerere. Hoc caput rei est, de quo agit furiosus *Alastor*, *Lutherano-Mastix*, rectè credentium *Cerberus*. Alioqui scribit: Ex edicto constat, *Cæsarem Protestantibus pacem tantum ad usque Concilii tempus, quo dissidium sanari posset, indulgisse.* Protestantibus eundem tantum concessisse moratorium, dilationem, tolerantiam usque ad iudicium Concilii Tridentini. *Quamobrem*, ait, mirari animum subit vecordiam *Sectariorum*, qui pro Religione tuenda toties Comitiorum Decreta contra Catholicos stultissime detonare ac deblaterare solent! Subjicit: *Quod nonnunquam Catholici cum Sectariis transegerunt, eo fine fecerunt, ut interea reliquis negotiis expediti, postea unum hoc bellum*

(b) Aubert. Miræus. Lipf. vit. Melch. Adami Vit. Philosoph. p. m. 472.

(c) Ex Joh. Mabillon. & Mich. Germain Mus. Italico, Act. Erud. Lipf. 1687.

bellum contra Sectarios administrarent, omnemque ejus molem in ipsos converterent. (d) En vivis coloribus depictum scriptum cum Scriptore suo, ejusque simul penna, & judica, vacui modo ne sis capitis, num æquius potuerit esse, vel fieri judicium, quam Censori quod ipsa Scriptoris suppeditavit penna? verum enim vero de Prognostico ejus futuri status Ecclesiæ quid dicendum erit? nisi fuisse illud nullius ponderis, purum putum figmentum proprii cerebelli? Rationes quadraginta duæ apodicticæ, quibus ausus est demonstrare, Lutheranam Sectam, quam Calvinianis & aliis annumerat, brevi esse perituram, adeo nihil, quod demonstrent, aliisque persuadere queant, in recessu habent, ut careant omni etiam probabili ratiocinatione. Vellem exempli loco, &, ut ex ungue leonem cognoscamus, unius & primæ solum rationis apodicticæ (scilicet) mentionem facere, cujus priora verba sunt: *Cum capite careant Sectarii*; sed integram, ut transcribam, tædet, ingenue fateor, suscepti laboris, cum & illa jam absint quam longissime à veritate, & crassam evidenter in Lutheranorum dogmatis, supinamque prodant Scriptoris ignorantiam, si non malitiam pudendam. Ibi enim utique delitescere exilio veritatem, mentisque hebescere aciem necesse est, ubi quis adversæ partis cœtui addit & affingit hujusmodi doctrinæ placita, quæ nec pro suis unquam is agnovit, nec recepit; sed explodit, detestatur absurdissimaque esse verbis ac calamis contestatur atque probat. Cujus furfuris hoc quoque est: *Lutheranos capite carere*. Quod vero Ecclesia, cujus genuina membra Lutherani Evangelici esse, summo sibi, non secus quam par est, ducunt honori, brevi interitura sit tempore, *nec ultra centum annos duratura*, citius illud febri-citantis pennæ dixeris delirium, quam vaticinium, cujus vanitatem plus nimio confutavit experientia, Magistra rerum certissima, destituitque vatem voto suo, licet is omni modo suaserit; *Hereticos ustionibus, sectionibus, bellorum vi & impetu sine mora opprimendos & exscindendos esse, adductis etiam exemplis Hispanicæ Inquisitionis, quam maximopere commendabat, ac ad imitationem Christianos Magistratus vehementer extimulabat*. (e) Nunquam sane Scriptor pro auro venditare carbones, literisque dare sua penna ejusmodi sustinisset, dummodo libero prorsus animo, nullisque ipse præjudiciis aut præconceptis opinionibus vitiat, (f) priusquam manum ad scribendum applicaret, Ecclesiæ Evangelico-Lutheranæ edoctus rite fuisset *indolem & naturam, fundamentum, ornamenta, & quem credit veneraturque illa, caput unicum atque solum Jesum Christum, qui sedet ad dextram Patris*; & proinde, quoad sedebit ad dextram Patris sui Christus, tam diu stabit ac perennabit quoque *Evangelico-Lutherana Ecclesia*; verum hisce atque aliis neglectis oscitanter, mirum non est, talia adversarium in oculis conspectuque omnium exposuisse, quæ multo satius foret, mansissent sub obscura nocte, æternisque in tenebris jacuissent. Nobis *Lutherano-Evangelicis*, quamvis Prognosticis, prædictionibus & vaticiniis quibusvis, faciles ut præbeamus aures, moris non sit; illa tamen, quibus respondisse eventum bene cognovimus, tantum abest, ut temere contemnamus, ut potius falsis atque spuris opponenda ea ac utrisque manibus accipienda, nulli dubitemus, sive scripta, vel prædicta fuerint casu quodam, seu judicio, sive denique numinis afflatu. Plura equidem ejusmodi in medium afferre possem; uno tamen alterove erimus contenti. *Johannes Wesselus Patria Gansfortius in Provincia Groningensi natus*, trium linguarum Latinæ, Græcæ & Ebraicæ, pro captu temporum illorum peritus fuisse dicitur, sicque ingenio ac doctrina excelluisse, ut *Lux mundi, & Magister contradictionum* nuncuparetur; Hic aliquando ad *Joannem Ostendorpium Ecclesiæ Daventriensis Canonicum*, qui ad eum reviserat, conversus dixit: *Studiose adolescens, ad illum vi- ves diem, quo doctrina recentiorum & contentiosorum illorum Theologorum, Thomæ ac*

(2

Bona

(d) Conf. D. Balth. Meufner. Philos. Sobr. Part. III. Præf. §. VI. & p. 294.
M. Joh. Jac. Beck. Lutheranism. ante Luther. p. 318.

(e) D. Tob. Wagner. Septenn. Specimin. Stellionat, p. 40. Bayerling.
Theatr. vit. human. Litera I. fol. 392.

(f) Mabillon. Studior. Monast. p. m. 698.

Bonaventuræ & aliorum ejusdem farine ab omnibus fere Christianis hominibus explodetur. (g) *Johannes Geilerus ab oppido, in quo educatus fuit, Keisersbergius appellatus, non solum questus est vehementer de corruptelis doctrinæ sui temporis; sed emendationem etiam prædixit: Venturum, inquit, quendam divinitus excitatum, qui Religionem instauret.* Quin diem etiam ipsum videre gestiit, quo emendationis initium fieret. (h) *Andreas Proles Lipsiensis Theol. D. & Augustinianorum Provincialis, in docendo sæpius usurpavit has voces: O Fratres, res Christiana opus habet forti & magna emendatione, quam quidem jam prope instare video.* Cumque admoneretur, ut ipse curam emendandi Ecclesiam susci- peret, respondit: *Ego jam ætate affecta sum, nec tantum habeo roboris ac præsidii, quantum tanti momenti opus postulat; alium vero DEUS excitabit heroem, quem ad omnia summum & excellens ingenium armabit, hic emendationem aggredietur & absolvet.* Vidit hunc virum *Lutherus* admodum juvenis *Magdeburgi* & audivit, qui decessit A. 1513. (i) Quemadmodum vero vaticinia & prædictiones, quo propius à complemento absunt, hoc rectius intelliguntur; ita eadem, quas exempli causa dedi, merito ratam atque certam, ducentis ab hinc annis, jam me- ruere fidem; Id quum in dubium vocari à nemine jure possit, non metuo, ne quis irascatur imprudens, succenseatve mihi; non inquam metuo, gaudeo po- tius magnopereque lætor, revocasse me in memoriam calamo seu penna, cujus rei, ne obliteretur, ullaque unquam deleatur oblivione, antiquissima semper cura sit oportet; his præsertim diebus, qui *seculari Reformationis Lutheranae cele- brationi sacri, meliorum temporum auspicio felices, vindicata veritatis gloria augusti, quibus vir divinitus excitatus Lutherus deturpatam Ecclesie faciem à maculis eluit, doctrinæ Evangelicæ lucem restituit, ex luctuosa christianos eripuit servitute.* Cum- que sit manifestum, beatum virum cœpisse hæc neque igne, neque ferro; sed calami virtute atque pennæ, non minus, adjuvante DEO T. O. M. perfecisse simul oris sui gladio; constantia, vitæque sanctimonia mirifice condecorasse; quis, non dicam, oris gravitatem ac tantam facundiam; non, vitæ innocentiam & sancti- tatem; sed solius pennæ atque scriptionis excellentiam, quam generatim laudavi, speciatim in *B. Luthero* satis demirari? quis verbis atque elogiis sufficienter ce- lebrare poterit? Atque hoc pro viribus, ex voluntate, auctoritate ac consensu Virorum Generosorum, Strenuorum, Magnificorum, Nobiliss. Ampliss. Prudentiss. Spectatiss. Gravissimorum, Dominorum Administratorum, Curatorum & Adjunctorum Collegii Evangelici, tentabit Vir-Juvenis Clarissimus, eleganterque Doctus PAULUS AMBERGER, SS. Theol. Cultor, Sa- crique Ministerii Candidatus dignissimus, Oratione solenni, de B. LUTHERI PEN- NÆ SCRIPTORIA, *Friderico III. Sax.* quod Sveidnitii habuit, pridie ejus diei, quo Lutherus Theses Tezelio oppositas valvis templi O. O. Sanctorum Witem- bergæ affixit, per somnium ostensa. Non igitur dubitamus, quin Dn. Dn. Mæcenates, Patroni ac Fautores nostri submisse colendi multumque hono- randi id daturi sint, nobis etiam atque etiam rogitantibus, ut exigui temporis usuram nostris devoveant Musis & per honorificam suam præsentiam die crasti- no hora nona commodent perbenigne. Quod si benevole dabitur nobis, ad dē- merendum id officii genus, siquidem per facultatem nostram licebit, promptissimi semper erimus, gratissimo certe prædicabimus ore, omnique laude efferemus,

PP. *Augustæ Vindelicorum die II. Novembris MDCC XVII.*

- (g) Ex Gerhard. Geldenhaurii *Hist. Batava* referunt Dresser. *Isagog. Hist.* Millenar. VI. P. I. p. 37. Melch. Adam. in vitæ Geldenhaur. Phil. Mornæus *Hist. Papat.* aliique.
 (h) Post Melch. Adam. Dresser. cit. p. 39. & 176.
 (i) Dress. l. cit. p. 40. seq. Seckendorf. *Hist. Lutheranism.* Libr. I. §. LXXIII. fol. 113.

*bellum contra Sectarios administrarent, omnemque ejus molem in ipsos converte-
rent. (d)* En vivis coloribus depictum scriptum cum Scriptore suo, ejusque si-
mul penna, & judica, vacui modo ne sis capitis, num æquius potuerit esse, vel
fieri judicium, quam Censori quod ipsa Scriptoris suppeditavit penna? verum
enim vero *de Prognostico* ejus futuri status Ecclesiæ quid dicendum erit? nisi
fuisse illud nullius ponderis, purum putum figmentum proprii cerebelli? *Ratio-
nes quadraginta duæ apodicticæ*, quibus ausus est demonstrare, *Lutheranam Sectam,*
quam Calvinianis & aliis annumerat, brevi esse perituram, adeo nihil, quod de-
monstrent, aliisque persuadere queant, in recessu habent, ut careant omni etiam
probabili ratiocinatione. Vellem exempli loco, & ut ex ungue leonem co-
gnoscamus, unius & primæ solum rationis apodicticæ (scilicet) mentionem fa-
cere, cujus priora verba sunt: *Cum capite careant Sectarii*; sed integram, ut
transcribam, tædet, ingenue fateor, suscepti laboris, cum & illa jam absint quam
longissime à veritate, & crassam evidenter in Lutheranorum dogmatis, supi-
namque prodant Scriptoris ignorantiam, si non malitiam pudendam. Ibi enim
utique delitescere exilio veritatem, mentisque hebecere aciem necesse est, ubi
quis adversæ partis cœtui addit & affingit hujusmodi doctrinæ placita, quæ nec
pro suis unquam is agnovit, nec recepit; sed explodit, derestatur absurdissima-
que esse verbis ac calamis contestatur atque probat. Cujus furfuris hoc quoque
est: *Lutheranos capite carere.* Quod vero Ecclesia, cujus genuina membra Lu-
therani Evangelici esse, summo sibi, non secus quam par est, ducunt honori,
brevi interitura sit tempore, *nec ultra centum annos duratura*, citius illud feбри-
cantis pennæ dixeris delirium, quam vaticinium, cujus vanitatem plus nimio
confutavit experientia, Magistra rerum certissima, destituitque vatem voto suo,
licet is omni modo suaferit; *Hereticos ustionibus, sectionibus, bellorum vi &
impetu sine mora opprimendos & exscindendos esse, adductis etiam exemplis Hispa-
nicæ Inquisitionis, quam maximopere commendabat, ac ad imitationem Christianos
Magistratus vehementer extimulabat.* (e) Nunquam sane Scriptor pro auro ven-
ditare carbones, literisque dare sua penna ejusmodi sustinuisset, dummodo libero
prorsus animo, nullisque ipse præjudiciis aut præconceptis opinionibus vitia-
tus, (f) priusquam manum ad scribendum applicaret, Ecclesiæ Evangelico-Lu-
theranæ edoctus rite fuisset *indolem & naturam, fundamentum, ornamenta, & quem
credit veneraturque illa, caput unicum atque solum Jesum Christum, qui sedet ad
dextram Patris*; & proinde, quoad sedebit ad dextram Patris sui Christus, tam
diu stabit ac perennabit quoque *Evangelico-Lutherana Ecclesia*; verum hisce at-
que aliis neglectis oscitanter, mirum non est, talia adversarium in oculis conspe-
ctuque omnium exposuisse, quæ multo satius foret, mansissent sub obscura no-
cte, æternisque in tenebris jacuissent. Nobis *Lutherano-Evangelicis*, quamvis
Prognosticis, prædictionibus & vaticiniis quibusvis, faciles ut præbeamus aures,
moris non sit; illa tamen, quibus respondisse eventum bene cognovimus, tantum
abest, ut temere contemnamus, ut potius falsis atque spuris opponenda ea ac
utrisque manibus accipienda, nulli dubitemus, sive scripta, vel prædicta fuerint
casu quodam, seu judicio, sive denique numinis afflatu. Plura equidem ejus-
modi in medium afferre possem; uno tamen alterove erimus contenti. *Joban-
nes Wesselus Patria Gansfortius in Provincia Groningensi natus, trium linguarum
Latinæ, Græcæ & Ebraicæ, pro captu temporum illorum peritus fuisse dicitur,
sicque ingenio ac doctrina excelluisse, ut Lux mundi, & Magister contradictionum
nuncuparetur; Hic aliquando ad Joannem Ostendorpium Ecclesiæ Daventriensis
Canonicum, qui ad eum reviserat, conversus dixit: Studiose adolescens, ad illum vi-
ves diem, quo doctrina recentiorum & contentiosorum illorum Theologorum, Thomæ ac*

(2

Bona-

(d) Conf. D. Balth. Meufner. *Philos. Sobr. Part. III. Præf. §. VI. & p. 294.*

M. Joh. Jac. Beck. *Lutheranism. ante Luther. p. 318.*

(e) D. Tob. Wagner. *Septenn. Specimin. Stellionat. p. 40. Bayerling.*
Theatr. vit. human. Litera I. fol. 392.

(f) Mabillon. *Studior. Monast. p. m. 698.*

Bonaventura & aliorum ejusdem farinae ab omnibus fere Christianis hominibus explodetur. (g) *Johannes Geilerus ab oppido, in quo educatus fuit, Keisersbergius appellatus, non solum questus est vehementer de corruptelis doctrinae sui temporis; sed emendationem etiam praedixit: Venturum, inquit, quendam divinitus excitatum, qui Religionem instauret.* Quin diem etiam ipsum videre gestiit, quo emendationis initium fieret. (h) *Andreas Proles Lipsiensis Theol. D. & Augustinianorum Provincialis, in docendo saepius usurpavit has voces: O Fratres, res Christiana opus habet forti & magna emendatione, quam quidem jam prope instare video.* Cumque admoneretur, ut ipse curam emendandi Ecclesiam susceperet, respondit: *Ego jam etate affecta sum, nec tantum habeo roboris ac praesidii, quantum tanti momenti opus postulat; alium vero DEUS excitabit heroem, quem ad omnia summum & excellens ingenium armabit, hic emendationem aggredietur & absolvet.* Vidit hunc virum *Lutherus* admodum juvenis *Magdeburgi* & audivit, qui decessit A. 1513. (i) Quemadmodum vero vaticinia & praedictiones, quo propius a complemento absunt, hoc rectius intelliguntur; ita eadem, quas exempli causa dedi, merito ratam atque certam, ducentis ab hinc annis, jam meruere fidem; Id quum in dubium vocari a nemine jure possit, non metuo, ne quis irascatur imprudens, succenseatve mihi; non inquam metuo, gaudeo potius magnopereque laetor, revocasse me in memoriam calamo seu penna, cujus rei, ne obliteretur, ullaque unquam deleatur oblivione, antiquissima semper cura sit oportet; his praesertim diebus, qui *saeculari Reformationis Lutheranae celebrationi sacri, meliorum temporum auspicio felices, vindicatae veritatis gloria augusti, quibus vir divinitus excitatus Lutherus deturpatae Ecclesiae faciem a maculis eluit, doctrinae Evangelicae lucem restituit, ex luctuosa christianos eripuit servitute.* Cumque sit manifestum, beatum virum coepisse haec neque igne, neque ferro; sed calami virtute atque pennae, non minus, adjuvante DEO T. O. M. perfecisse simul oris sui gladio; constantia, vitaeque sanctimonia mirifice condecorasse; quis, non dicam, oris gravitatem ac tantam facundiam; non, vitae innocentiam & sanctitatem; sed solius pennae atque scriptionis excellentiam, quam generatim laudavi, speciatim in *B. Luthero* satis demirari? quis verbis atque elogiis sufficienter celebrare poterit? Atque hoc pro viribus, ex voluntate, auctoritate ac consensu Virorum Generosorum, Strenuorum, Magnificorum, Nobiliss. Ampliss. Prudentiss. Spectatiss. Gravissimorum, Dominorum Administratorum, Curatorum & Adjunctorum Collegii Evangelici, tentabit Vir-Juvenis Clarissimus, eleganterque Doctus PAULUS AMBERGER, SS. Theol. Cultor, Sacrique Ministerii Candidatus dignissimus, Oratione solenni, de B. LUTHERI PENNA SCRIPTORIA, *Friderico III. Sax.* quod *Sveidnitii* habuit, pridie ejus diei, quo *Lutherus* Theses *Tezelio* oppositas valvis templi O. O. Sanctorum *Witembergae* affixit, per somnium ostensa. Non igitur dubitamus, quin Dn. Dn. Mæcenates, Patroni ac Fautores nostri submisisse colendi multumque honorandi id daturi sint, nobis etiam atque etiam rogitantibus, ut exigui temporis usuram nostris devoveant Musis & per honorificam suam praesentiam die crastino hora nona commodent perbenigne. Quod si benevole dabitur nobis, ad demerendum id officii genus, siquidem per facultatem nostram licebit, promptissimi semper erimus, gratissimo certe praedicabimus ore, omnique laude efferemus.

PP. *Augustae Vindelicorum die II. Novembris MDCC XVII.*

(g) Ex *Gerhard. Geldenhaurii* *Histor. Batava* referunt *Dresser. Isagog. Hist. Millenar. VI. P. I. p. 37. Melch. Adam. in vitæ Geldenhaur. Phil. Mornæus Hist. Papat. aliique.*

(h) Post *Melch. Adam. Dresser. cit. p. 39. & 176.*

(i) *Dress. l. cit. p. 40. seq. Seckendorf. Histor. Lutheranism. Libr. I. §. LXXIII. fol. 113.*

